

ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА ФОРМУВАННЯ ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ ГРОШОВИХ ПОТОКІВ ПІДПРИЄМСТВА

FACTORS INFLUENCING THE FORMATION AND EFFECTIVENESS OF ENTERPRISE CASH FLOW

УДК 338.58:65.014

Чижишин О.І.

к.е.н., доцент кафедри фундаментальних та спеціальних дисциплін Чортківський навчально-науковий інститут підприємництва і бізнесу Тернопільського навчально-наукового інституту підприємництва і бізнесу

В статті розглянуто вплив факторів на формування та ефективність здійснення руху грошових коштів на підприємстві. У ході дослідження виявлено ряд чинників, які впливають на структуру грошових факторів. Виокремлено також їх класифікаційні ознаки з метою точкового впливу на сфери їх виникнення. Як результат пропонується фінансовим менеджерам підприємства вчасно реагувати на виявлені фактори, щоб їх вплив не став згубним для діяльності підприємства.
Ключові слова: фактори, грошові кошти, підприємство, формування, ефективність.

В статье рассмотрено влияние факторов на формирование и эффективность осуществления движения денежных средств на предприятии. В ходе исследования выявлен ряд факторов, которые влияют на структуру денежных факторов. Выделены также их классификационные признаки с целью

точечного воздействия на сферы их возникновения. В результате предлагается финансовым менеджерам предприятия своевременно реагировать на выявленные факторы, чтобы их влияние не стало губительным для предприятия.

Ключевые слова: факторы, денежные средства, предприятие, формирование, эффективность.

The article discusses factors influence the formation and efficiency of cash flow in the company. The study identified a number of factors that affect the structure of monetary factors. Isolate their classification criteria for the purpose of acupressure on their area of origin. As a result of proposed financial enterprise managers to respond to the identified factors to influence them not become detrimental to the enterprise.

Key words: factors, cash, company formation, efficiency.

Постановка проблеми. Важливе значення для ефективного управління грошовими потоками на підприємстві має організація грошових потоків підприємства з урахуванням як внутрішніх, так і зовнішніх факторів. Одним з ключових управлінських завдань, які постають перед керівництвом підприємства, є організація руху матеріальних і грошових потоків. У сучасних умовах при високому рівні інфляції затримка у отриманні грошових коштів веде до їх швидкого знецінення, а нераціональне використання – до падіння доходності підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Загальні концептуальні уявлення про грошові потоки та теоретико-методологічні основи грошових потоків розглянуто у роботах вітчизняних та зарубіжних учених, серед яких: Л.А. Берстайн., І.О. Бланк, М.Д. Білик, І.Л. Кузнєцова, Ю.М. Воробйов, О.В. Завгородня, Г.В. Савицька та інші. Ними зроблено значний внесок при розгляді цих питань, але проблему впливу факторів на зміну грошових потоків розглянуто поверхнево.

Формування цілей статті. В умовах фінансової кризи особливу увагу варто приділяти питанням управління грошовими потоками підприємства. З одного боку, необхідно забезпечити максимум надходжень за певний період часу, а з іншого – якомога ефективніше використовувати грошові засоби, які має підприємство. Тому важливо визначити фактори, які впливають на формування грошових потоків підприємства.

Виклад основного матеріалу. Фактори, які впливають на зміну грошового потоку, можуть класифікуватися за різними ознаками, але основною класифікаційною ознакою можна вважати поділ усіх факторів на внутрішні і зовнішні. І.А. Бланк виділяє по сім зовнішніх і внутрішніх факторів, які вплива-

ють на формування грошових потоків. До зовнішніх факторів він відносить:

- 1) кон'юнктуру товарного ринку;
- 2) кон'юнктуру фінансового ринку;
- 3) систему оподаткування підприємств;
- 4) сформовану практику кредитування постачальників і покупців продукції (правила ділового обороту);
- 5) систему здійснення розрахункових операцій господарюючих суб'єктів;
- 6) доступність фінансового кредиту;
- 7) можливість залучення коштів безоплатного цільового фінансування [1, с. 79].

Серед внутрішніх факторів виділяються наступні:

- 1) стадію життєвого циклу, на якій знаходиться підприємство;
- 2) тривалість операційного та виробничого циклів;
- 3) сезонність виробництва та реалізації продукції;
- 4) амортизаційну політику підприємства;
- 5) невідкладність інвестиційних програм;
- 6) коефіцієнт операційного левериджу;
- 7) фінансовий менталітет власників і менеджерів підприємства [1, с. 79].

Саме такі фактори виділяє й І.Д. Кузнєцова, але у запропонованій нею системі факторів перше місце посідають внутрішні фактор. Т.С. Колмикова поділяє усі фактори на три групи.

До внутрішніх вона відносить:

- забезпечення підприємства фінансовими ресурсами;
- стан виробничо-економічного потенціалу;
- організаційна структура підприємства;
- кваліфікаційний і професійний склад персоналу.

Вона виділяє зовнішні фактори, які регулюються підприємством:

Таблиця 1

Фінансові фактори, які впливають на грошові потоки підприємства

Зовнішні	Внутрішні
Фінансова політика	Фінансова стратегія підприємства
Стан фінансової системи	Необхідність інвестицій
Податкова політика держави	Залучення інвесторів
Кредитна політика	Амортизаційна політика підприємства
Практика здійснення розрахункових операцій	Тривалість фінансового циклу
Цільове фінансування або довгострокові безвідсоткові позики	Система розрахунків з контрагентами Фінансовий леверидж Ризик грошових потоків Платоспроможність підприємства Вартість капіталу Забезпечення підприємства фінансовими ресурсами

– рівень попиту (цінове регулювання, якість товару, упаковка, рекламна діяльність, канали розподілу, сервісне обслуговування, місцезнаходження підприємства, товарний асортимент);

- дії конкурентів;
- поведінка постачальників і споживачів.

До макроекономічних факторів належать:

– економічне середовище (оподаткування, рівень інфляції та ділової активності, перспективи розвитку галузі, валютний курс, рівень доходів населення, державний бюджет);

– демографічне середовище (рівень народження та старіння населення, міграція, зайнятість жінок, співвідношення міського та сільського населення);

- політичне середовище;
- нормативно-законодавче регулювання підприємницької діяльності;

– культурні особливості (національні традиції, система цінностей, мода);

- релігійне вірування;
- інтенсивність науково-технічного розвитку;
- природні умови та екологічні обставини [3, с. 53].

М.Д. Білик зауважує, що платіжна криза в Україні зумовлена «витратним» характером економіки:

сукупні витрати в країні значно перевищують сукупні доходи. Це пояснюється насамперед тим, що підприємства не здатні генерувати позитивний грошовий потік від операційної діяльності [4, с. 224]. У зв'язку з цим вона розглядає такі фактори, що визначають грошові потоки вітчизняних підприємств.

До зовнішніх факторів слід віднести:

- загальну платіжну кризу в країні;
- низький рівень виробництва;
- розвиток науки і техніки;
- низьку купівельну спроможність населення;
- нерегульованість правового забезпечення;
- недосконалість податкової політики;
- неплатоспроможність підприємств.

До внутрішніх факторів належать:

– висока частка умовно-постійних витрат у собівартості;

– енергетичність та ресурсовитратність наявних технологій;

– низька якість продукції в поєднанні з її високою ціною;

- «тінізація» частини господарського обороту;
- брак джерел довгострокового фінансування капіталовкладень;

– низький рівень управління дебіторською заборгованістю та виробничими запасами.

Варто зазначити, що поділ факторів на зовнішні та внутрішні є умовним, оскільки існує зворотний зв'язок: криза на макрорівні спричиняє кризу на мікрорівні, і навпаки [4, с. 224].

Виходячи з вищенаведеного, можна доповнити даний перелік факторів, об'єднавши їх у групу фінансових факторів, які утворюють «фінансовий кругообіг» підприємства. Результати класифікації фінансових факторів наведено у таблиці 1.

Фактори, об'єднані у дану групу, досить численні й різноманітні. Їхній вплив на грошові потоки підприємства виявляється у операційній, інвестиційній, фінансовій діяльності. Необхідність враховувати вплив цих факторів настійно вимагає формування об'ємної й оперативної інформаційної бази. Розглянемо найбільш значущі фактори. Зовнішні фінансові фактори формування грошових потоків:

1. Фінансова політика. Фінансова політика держави має безпосередній вплив на грошові потоки підприємства. Це виявляється у стимулюванні підприємницької активності, обмеженні монополізму, регулюванні конкуренції, розробці порядку організації антикризового управління.

2. Стан фінансової системи. Фінансова система країни включає в себе три основні підсистеми: державні фінанси, фінанси підприємств і фінанси домашніх господарств. Фінанси підприємств складають основну частину фінансів, фактично це вихідна ланка фінансової системи країни. Тому всі зміни у фінансах підприємства пов'язані зі змінами у фінансовій системі держави. Матеріальною основою фінансів підприємств є кругообіг капіталу, який в умовах товарно-грошових відносин набуває форму грошового обороту. Таким чином, фінанси підприємств – це грошові відносини з приводу формування, використання та розподілу фінансових ресурсів. Під фінансовими ресурсами розуміють сукупність коштів, які знаходяться в розпорядженні підприємства та призначені для виконання його фінансових зобов'язань, що реалізуються у трьох нижчеперелічених грошових потоках, які відображають грошове господарство підприємства.

Рівень управління дебіторською заборгованістю та виробництва у вартісній формі: регулювання

грошових потоків підприємства; формування фінансових ресурсів; використання фінансових ресурсів.

Отже, і фінансова система країни загалом може бути охарактеризована рухом фінансових ресурсів і потоками грошових коштів, що пов'язують між собою агентів фінансових відносин. Ці відносини виявляються у вигляді прямих і зворотних фінансових потоків, що встановлюють відносини між підприємствами, фірмами і урядами, банками, компаніями інших країн, фондами і міжнародними фінансовими центрами.

3. Податкова політика держави. Податки, збори, виплати у позабюджетні фонди та Пенсійний фонд складають значну частину обсягу вихідного грошового потоку підприємства. Кожен податок має свій законодавчо встановлений термін оплати, його недотримання тягне за собою нарахування пені. Вихідний грошовий потік зі сплати податків і внесків до фондів має жорстко встановлений графік розподілу в часі, і його невиконання дорого обходиться підприємству.

Будь-які зміни в податковій системі, як, наприклад, поява нових податків і зборів, зміна ставок і баз оподаткування, скасування або надання податкових пільг, зміна термінів оплати податків, визначають відповідні зміни у обсязі та характері негативного грошового потоку підприємства.

4. Кредитна політика. Отримання кредиту формує вхідний грошовий потік підприємства, а повернення позикових коштів та відсотків за ними – його вихідний грошовий потік. Можливість отримання кредиту визначається загальним станом справ на ринку кредитних ресурсів. Велика частина українських підприємств воліє залучати банківські кредити для покриття недостатності власних оборотних коштів, ніж проводити додаткову емісію акцій або облігацій.

5. Практика здійснення розрахункових операцій. Система розрахунків підприємства включає в себе основні елементи: готівкові та безготівкові розрахунки. Готівкові розрахунки – платежі готівкою підприємств та фізичних осіб за реалізовану продукцію (товари, виконані роботи, надані послуги), а також за операціями, які безпосередньо не пов'язані з реалізацією продукції (товарів, робіт, послуг) та іншого майна. Безготівкові розрахунки – основний вид грошових розрахунків. Діючим законодавством з організації грошового обороту в країні передбачено основні форми здійснення безготівкових грошових операцій.

Найбільша частка безготівкових платежів здійснюється за допомогою платіжних доручень.

6. Цільове фінансування або довгострокові безвідсоткові позики. Цільове фінансування отримують в основному державні підприємства, промислові підприємства інших форм власності отримують цільове фінансування під конкретні договори. Під впливом цього фактора формується чистий вхідний грошовий потік.

До внутрішніх фінансових факторів, які впливають на формування грошових потоків відносять:

1. Фінансова стратегія підприємства. Мова йде про управління фінансами підприємства з позицій прийнятого співвідношення рівня ризику та прибутковості фінансової діяльності. Існує три підходи до формування активів підприємства з точки зору грошових потоків: консервативний, помірний і агресивний [5, с. 154–155].

Вибір того чи іншого підходу визначає порядок формування та структуру грошових потоків підприємства, тобто залучення коштів з різних джерел і витрачання коштів за різними напрямками.

2. Необхідність інвестицій.

Вони служать основою для розширеного відтворювального процесу;

– активізації інноваційної діяльності;

– підвищення якості продукції й забезпечення її конкурентоспроможності; оновлення номенклатури й асортименту товарів та послуг;

– зниження витрат на виробництво і збут продукції; збільшення обсягу реалізації та прибутку.

Саме інвестування коштів значно збільшує вихідний грошовий потік підприємства.

3. Залучення інвесторів. Наявність у підприємств потреби розвитку та модернізації виробничо-технічної бази, здійснення будівельних робіт, проведення науково-технічних розробок і досліджень передбачає наявність додаткових джерел фінансування, тобто повинен бути сформований додатковий вхідний грошовий потік. Інвестиційна привабливість підприємства дуже важлива щодо розширення кола інвесторів. При покращенні інвестиційної привабливості підприємства інвестори, які вже працюють з підприємством, можуть вкладати в нього додаткові кошти, що значно збільшить вхідний грошовий потік.

4. Амортизаційна політика підприємства. Обрані підприємством методи амортизації основних засобів, а також терміни амортизації нематеріальних активів створюють різну інтенсивність амортизаційних потоків, які коштами безпосередньо не обслуговуються.

Це породжує хибну точку зору, що амортизаційні потоки до грошових потоків відношення не мають.

Разом з тим амортизаційні потоки, їх обсяг і інтенсивність, будучи самостійним елементом формування ціни продукції, істотно впливають на обсяг позитивного грошового потоку підприємства у складі основного його компонента – надходження грошових коштів від реалізації продукції. Вплив амортизаційної політики підприємства виявляється в особливостях формування його чистого грошового потоку. При здійсненні прискореної амортизації активів у складі чистого грошового потоку зростає частка амортизаційних відрахувань і відповідно знижується (але не у прямій пропорції через дії «податкового щита») частка чистого прибутку підприємства.

5. Тривалість фінансового циклу. Управління фінансовим циклом, його оптимізація – одна з осно-

вних задач управління грошовими потоками. В основі розрахунку потоків грошових коштів лежить оцінка тривалості фінансового циклу.

Шляхи скорочення тривалості фінансового циклу пов'язані зі скороченням тривалості виробничого циклу, зменшенням періоду обороту дебіторської заборгованості та збільшення періоду обороту кредиторської заборгованості.

Всі ці фактори неоднозначно впливають на формування циклів грошових потоків в операційній, інвестиційній та фінансовій діяльності підприємства.

Тому фінансова служба зобов'язана враховувати їх у процесі управління грошовими потоками та оперативно реагувати на можливі коливання в припливі та відтоці грошових коштів.

6. Система розрахунків з контрагентами. Даний фактор впливає як на вихідний (при закупівлі сировини, матеріалів, оплати послуг), так і на вхідний (при реалізації товарів, робіт, послуг) грошові потоки підприємства у часі. Система розрахунків з покупцями та постачальниками може бути побудована на умовах передоплати, на умовах готівкового платежу, а також на умовах відстрочки платежу (тобто надання комерційного кредиту). У вітчизняній практиці спостерігається тісний взаємозв'язок між обсягом коштів, що спрямовуються у розрахунки (тобто є у розпорядженні боржників у вигляді товарних позик), і обсягом позикових коштів. Важливою характеристикою розрахунків є середній термін їх здійснення. Терміни розрахунку характеризують темпи товарно-грошового обороту, оборотність капіталу в частині, відверненій у розрахунки.

Вітчизняна практика показує, що половина підприємств розраховується зі своїми споживачами в термін до шести місяців – такий термін розрахунку є середнім в умовах української економіки.

7. Фінансовий леверидж показує ступінь використання підприємством позикових коштів. Що більшою мірою підприємство фінансується за рахунок одержання позик, то більшою мірою використовується фінансовий леверидж.

Залучаючи позикові кошти, власники підприємства мають можливість контролювати більш значні потоки грошових коштів і реалізувати більш вигідні інвестиційні проекти, незважаючи на те, що частка власного капіталу в загальній сумі джерел коштів може залишатися відносно невеликою.

8. Ризик грошових потоків. Підприємство здійснює господарську діяльність в умовах невизначеності, ймовірність досягнення намічених результатів може варіюватися в широких межах. В умовах ринкової економіки управління грошовими потоками нерозривно пов'язане з багатьма ризиками.

Ризик може бути визначений, як ймовірність того, що прогнозовані події не відбудуться (не здійсняться обіцяні явні платежі; отримані грошові потоки виявляться меншими за прогнозовані).

У літературі практично не зустрічається визначення ризику грошового потоку, а розглядається поняття «фінансовий ризик», як ймовірність виникнення втрат фінансових ресурсів. Однак, під ризиком грошових потоків варто розуміти ймовірність виникнення несприятливих наслідків у формі зменшення вхідних і збільшення вихідних грошових потоків у ситуації невизначеності умов здійснення фінансових операцій.

Вплив ризиків грошових потоків на результати діяльності підприємства дуже великий. Тому виділення основних ризиків грошових потоків, їх класифікація, а також методика оцінки та способи усунення або мінімізації їх впливу є обов'язковими елементами системи управління грошовими потоками підприємства.

9. Платоспроможність підприємства. Велике значення для підтримки платоспроможності підприємства має збалансованість позитивних і негативних грошових потоків у сумі та за часом виникнення [6, с. 398].

Для цього необхідно проводити постійний моніторинг рівномірності та синхронності формування позитивних і негативних грошових потоків, для цього можна застосовувати спосіб зіставлення динамічних рядів і графічний метод.

10. Вартість капіталу. За допомогою грошового потоку оцінюється вартість бізнесу, при цьому грошовий потік розглядається як найважливіше джерело генерування корпоративної вартості. Теперішня вартість очікуваного майбутнього грошового потоку може використовуватися, як критерій оцінки вартості підприємства в рамках концепції максимізації доходів власників.

11. Забезпечення підприємства фінансовими ресурсами. Необхідною умовою забезпечення безперервного процесу виробництва є наявність фінансових ресурсів у підприємства. В.М. Федосов вважає, що фінансове забезпечення – це структурна підсистема фінансово-кредитного механізму, система джерел і форм фінансування розвитку економічної та соціальної сфер суспільства.

Воно здійснюється у трьох формах: самофінансування, кредитування, бюджетне фінансування [7, с. 33].

12. Рівень управління дебіторською заборгованістю та виробничими запасами. Погашення дебіторської заборгованості є одним із напрямів формування грошових надходжень від операційної діяльності підприємства. Для кожного підприємства велике значення має відбір потенційних покупців і визначення умови оплати продукції, що передбачаються в контрактах. Відбір здійснюється за допомогою неформальних критеріїв: дотримання платіжної дисципліни в минулому, прогнозні фінансові можливості покупця з оплати ним обсягу продукції, рівень поточної платоспроможності, рівень фінансової стійкості, еконо-

мічні та фінансові умови підприємства виробника (затовареність, ступінь потреби в готівки тощо) [8, с. 183].

Висновки з проведеного дослідження. При гострому дефіциті коштів формування та управління грошовими потоками з урахуванням впливу всіх вищевикладених зовнішніх і внутрішніх факторів є найважливішим завданням для фінансового менеджменту підприємства. Дослідження перелічених факторів дозволить оцінити зовнішні можливості та внутрішні резерви формування грошових потоків підприємства у процесі розробки політики управління ними.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бланк И.А. Управление финансовой стабилизации предприятия / И.А. Бланк. – К.: Ника-Центр, Эльга. – 2003. – 496 с.
2. Кузнецова И.Д. Управление денежными потоками / И.Д. Кузнецова. – Иваново: ИГХТУ. – 2008. – 193 с.

REFERENCES:

1. Blank Y.A. Upravlenye finansovoi stablyzatsyei predpriyatiya / Y.A. Blank. – K. : Nyka-Tsentr, Elha, 2003. – 496 s.
2. Kuznetsova Y.D. Upravlenye denezhn ymy potokamy / Y.D. Kuznetsova. – Yvanovo : YNHkTU, 2008. – 193 s.
3. Kolm ykova T.S. Ynvestytsyonn yi analiz : [uchebnoe posobyе] / Kolm ykova T.S. – M.: YNFRA-M, 2009. – 204 s.
4. Bilyk M.D. Finansovyi analiz : [navch. posib.] / [M.D. Bilyk, O.V. Pavlovska, N.M. Prytuliak, N.Yu. Nevmerzhytska]. – K.: KNEU, 2005. – 592s.
5. Blank Y.A. Upravlenye aktyvamy y kapytalom

3. Колмыкова Т.С. Инвестиционный анализ: [учебное пособие] / Колмыкова Т.С. – М.: ИНФРА-М. – 2009. – 204 с.

4. Білик М.Д. Фінансовий аналіз: [навч. посіб.] / [М.Д. Білик, О.В. Павловська, Н.М. Притуляк, Н.Ю. Невмержицька]. – К.: КНЕУ, 2005. – 592с.

5. Бланк И.А. Управление активами и капиталом предприятия / И.А. Бланк. – К.: Ника-Центр, Эльга,. – 2003. – 448 с.

6. Конкурентоспособность предприятия: оценка уровня та шляхи підвищення: [монографія] // за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. О.Г. Янкового. – Одеса: Атлант. – 2013. – 470 с.

7. Федосов В.М. Бюджетный менеджмент: [підручник] / [В.М. Федосов, В.М. Опарін, Л.Д. Сафонова та ін.]; за заг. ред. В.М. Федосова. – К.: КНЕУ. – 2004. – 864 с.

8. Кошельок Г.В. Управление дебиторскою заборгованістю / Г.В. Кошельок // Вісник Донецького національного університету: зб. наук. статей. Сер. В: Економіка і право. – Вип.1. – Вінниця: ДоНУ. – 2015. – С. 183–186.

predpriyatiya / Y.A. Blank. – K. : Nyka-Tsentr, Elha, 2003. – 448 s.

6. Konkurentospromozhnist pidpriemstva: otsinka rivnia ta shliakhy pidvyshchennia : [monohrafiia] // za zah. red. d-ra ekon. nauk, prof. O.H. Yankovoho. – Odesa: Atlant, 2013. – 470 s.

7. Fedosov V.M. Biudzhetniyi menedzhment : [pidruchnyk] / [V.M. Fedosov, V.M. Oparin, L.D. Safonova ta in.]; za zah. red. V.M. Fedosova. – K.: KNEU, 2004. – 864 s.

8. Koshelok H.V. Upravlinnia debitorskoiu zaborhovanisti / H.V. Koshelok // Visnyk Donetskoho natsionalnoho universytetu:zb. nauk. statei. Ser. V: Ekonomika i pravo. – Vyp. 1. – Vynnytsia: DoNU. – 2015. – S. 183–186.